

УДК 631:664

Петрів Л., науковий співробітник (УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого)

Цілі сталого розвитку: виклики для України та шляхи вирішення

Стаття присвячена аналізу сучасного стану та майбутнього розвитку сільськогосподарської та харчової промисловості з урахуванням принципів сталості. Кліматичні зміни, стрімкий ріст населення планети, скорочення природних ресурсів, техногенні екологічні катастрофи закликають усі держави світу та кожен окремо взятую особистість змінити ставлення та прийняти низку кроків на призупинення руйнівних наслідків розвитку цивілізації. Організація Об'єднаних Націй розробила 17 цілей Сталого розвитку, що мають головною метою дати можливість нарощувати економічне зростання, соціальний розвиток та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Висвітлено сучасні рекомендації Всесвітньої продовольчої організації ФАО ООН щодо впровадження у сільському господарстві та сільських територіях принципу сталості. Наведено кроки України у цьому напрямку.

Ключові слова: цілі сталого розвитку, адаптація до змін клімату, подолання бідності, соціальний захист, сільська інфраструктура, сталість аграрного виробництва, модернізація сільськогосподарської та харчової промисловості, Всесвітня продовольча організація ФАО ООН.

Вступ. Історія людства нерозривно пов'язана з виробництвом харчування. Багато істориків і філософів простежують взаємозв'язок між способом обробки землі і державним устрем, положення держави на міжнародній арені і свободою розвитку окремо взятої особистості.

Еволюцію розвитку сільського господарства можна умовно розділити на 3 основних етапи, які були переломними:

- Перший етап, до 1920 року, був найбільш трудомістким. Здебільшого – це натуральне господарство на невеликих фермах, які обробляли гектар землі, щоб

прогодувати одну людину.

- Другий етап, іменованій як промислове сільське господарство, з 1920 року до, приблизно, 2010 року - це механізація та автоматизація сільськогосподарського виробництва, застосування мінеральних добрив та гібридів. Одним з результатів став великий ріст продуктивності – з одного гектара можна прогодувати 5-10 осіб.

- Третій етап вчені називають Агро 3.0 і він тільки починається. Цей етап включає використання даних з багатьох джерел - датчиків на сільськогосподарській техніці і рослинах, супутникових зображень і стеження

© Петрів Л. 2018

за змінами погоди. У найближчому майбутньому використання води та добрив буде вимірюватися і контролюватися дуже деталізовано на основі даних з кожної ділянки окремо.

На третій етап, наше сьогоднішнє та майбутнє, покладено багато сподівань, з одного боку, та буде зазначено дуже багато обмежень, пов'язаних з руйнівним впливом на довкілля та стрімким ростом населення, з іншого боку.

Кожну годину на Землі зникає близько трьох видів флори і фауни. У доповіді ООН "Біологічне різноманіття" зазначено, що людство стало винуватцем знищення багатьох рослин і тварин. Вирубка лісових масивів під сільськогосподарські угіддя призводить до щорічного знищення 6 млн. гектарів лісу, з 1970 по 2000 рік кількість видів диких тварин скоротилася на 40%. За даними "Червоної Книжки", за останні 500 років було зафіксовано зникнення 844 видів тварин і рослин. Внаслідок процесів іригації і зрошення лише 70% води повертається в навколишнє середовище. Для порівняння, промисловість і міста повертають у природу до 90% використаної води. Щорічно хімічна промисловість випускає більше ста мільйонів тонн 70 000 різних органічних сполук і щорічно до асортименту додається близько тисячі нових речовин.

15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), яку було затверджено Міжвідомчою робочою групою високого рівня з питань організації процесу впровадження ЦСР в Україні під головуванням Першого віце-прем'єр-міністра України, Міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Кубіва та Координатора з гуманітарних питань, Координатора системи ООН в Україні, Постійного представника Програми Розвитку ООН в Україні Ніла Зокера. Для розуміння значення цієї події необхідно звернутися до початкових кроків, які загалом призвели до появи Цілей Сталого Розвитку.

Мета. Крос-секторальне дослідження розвитку: галузей – сільськогосподарська та харчова промисловість; соціальних груп – сільські території, громади; державних органів влади - Міністерство економічного розвитку і торгівлі, міжнародних організацій - Всесвітня Продовольча Організація ФАО ООН, Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату, Програма ООН з довкілля, з урахуванням принципів сталості.

Основна частина. На Першій конференції ООН з навколишнього середовища (Стокгольм, 1972) було зазначено зв'язок економічного і соціального розвитку з проблемами навколишнього середовища.

Доповідь Брундтланд – це доповідь Всесвітньої комісії з питань навколишнього середовища та розвитку, "Наше спільне майбутнє", прийнята 42-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН у серпні 1987 р., названа так за іменем голови Комісії, тодішнього прем'єр-міністра Норвегії Гро Харле Брундтланда. На основі цієї доповіді був підготовлений під егідою ЮНЕП меморандум під назвою "Екологічна перспектива на період до 2000 р. і далі". Обидва ці документи мали значний вплив на стиль мислення, особливо політичних діячів, та на напрямок і характер природоохоронних рішень у світі загалом і його окремих регіонах, зокрема на фор-

мування сучасної екологічної культури. У своїй сукупності вони окреслили не лише засади стратегії стійкого розвитку суспільства і природи, а й правові принципи охорони навколишнього середовища і забезпечення розвитку, влаштування буття на засадах культури та еволюції, своєрідної культурно-еволюційної реальності.

Суть пропонованих правил зводиться до такого:

- проголошено, що всі люди мають основне право на навколишнє середовище, сприятливе для їхнього здоров'я та добробуту;

- обов'язком держави є забезпечення цього права, як для нинішнього, так і наступних поколінь;

- держави відповідальні одна перед одною і перед міжнародним співтовариством за використання, збереження спільного природного потенціалу;

- усі суперечки відносно навколишнього середовища держави розв'язуються мирним шляхом.

Отже, у доповіді Брундтланд пріоритетом виступає не сама охорона довкілля, а права людини щодо адекватного їй навколишнього природного середовища, що різко посилює самі вимоги щодо охорони природи. Визначено і гаранта забезпечення прав людини в цій галузі – спочатку держава, а потім і світове співтовариство. Звідси постулат "не людина для держави, а держава для людини" наповнився новим змістом.

У червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку, яка ухвалила підсумковий документ – Декларацію Ріо. Головна риса цього форуму – найвищий рівень представництва: на конференції були присутні делегації практично всіх держав-членів ООН, причому їх очолювали керівники країн. Українську делегацію очолював тодішній Голова Верховної Ради України І. С. Плющ, який виступив на конференції зі спеціальною доповіддю.

У 2000 році під час проведення Всесвітнього саміту тисячоліття лідери 189 країн, включаючи Україну, визначили Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ) та пообіцяли виконати їх до 2015 року.

Глобальні ЦРТ були прийняті в українському контексті, враховуючи особливості розвитку нашої країни. ЦРТ для України – 6 Цілей, які Уряд України зобов'язав-

ся досягнути до 2015 року.

Кожна з цих цілей визначалася так, щоб її можна було легко зрозуміти, легко виміряти. З огляду на всі ті ресурси, новітні технології та наукові досягнення, які є в арсеналі урядів, здається, що не мусить бути жодних проблем із досягненням цих Цілей до 2015 року.

Зустріч на вищому рівні «Ріо +20» проводилась на підставі рішення Генеральної Асамблеї ООН, прийнятого у 2009 році, і була присвячена чотирьом питанням:

- огляд ходу виконання зобов'язань;
- нови проблеми;
- екологізація економіки в контексті ліквідації бідності та сталого розвитку;
- інституційні бази сталого розвитку.

У 2012 році, через двадцять років після історичної зустрічі на вищому рівні «Планета Земля», світові лідери зібралися в Ріо-де-Жанейро.

«Ріо +20» була зосереджена на двох темах:

- зелена економіка в контексті сталого розвитку;
- Інституційні основи для сталого розвитку.

У 2015 році в Нью-Йорку 193 держави-члени ООН одноставно прийняли новий Порядок денний у сфері сталого розвитку на період 2015+. Нові 17 Цілей Сталого розвитку (ЦСР) розроблено на заміну ЦРТ, які діяли упродовж останніх 15 років, та значно більше уваги приділяють екології.

На відміну від ЦРТ, які були орієнтовані виключно на країни з найнижчим рівнем розвитку, ЦСР передбачає завдання і для розвинутих країн.

Що включає в себе поняття сталого розвитку? По-перше, це системна соціальна доктрина, яка спрямована на зміну стосунків людини і природи задля розширення можливостей економічного зростання. По-друге, економічний та соціальний розвиток має забезпечувати виживання людства, збереження і відновлення природного потенціалу.

Організація Об'єднаних Націй зазначила 20 заходів для забезпечення сталості виробництва продовольства. Вони об'єднують багато галузей сільського господарства та розвиток сільської місцевості, програму розвитку країни, яка включає викорінення бідності, створення робочих місць, національне зростання, відродження міст і багатства природних ресурсів.

Рис. 1 – 17 Цілей сталого розвитку

1. Сприяння доступу до продуктивних ресурсів, фінансів та послуг

Без великої сільської інфраструктури неможливо збільшити доходи від аграрного виробництва.

Створення умов для корінних змін у сільській місцевості вимагає інвестування в основну інфраструктуру: дороги, ринки, автомобільні, залізничні та водні транспортні шляхи та засоби, складські приміщення і телекомунікації. Це означає надання доступу до землі, ресурсів, послуг, фінансів, технологій і сучасного обладнання для отримання енергії.

2. Залучення дрібних господарів до ринків

Фундаментальною частиною будь-якої стратегії щодо більш продуктивного та сталого розвитку сільського господарства та сільських територій є доступ сільгоспвиробників та виробників продуктів харчування до ринків з більшою ефективністю, прозорістю та конкурентоспроможністю.

Оскільки сільська економіка розширюється, а сільські та міські мережі розвиваються, це включатиме доступ до ринків з несільськогосподарськими товарами, а також несільськогосподарські роботи за наймом. Більш пов'язані ринки пропонують величезні можливості для отримання більших доходів, але існують також ризики, пов'язані з більш тривалими ланцюгами харчової цінності, в яких зовнішні чинники відіграють більшу роль, а власники малих ферм мають менше контролю над вхідними та вихідними цінами. Хоча міжнародні товарні ринки підвищують попит, вони, як правило, пропонують нижчу маржу для дрібних фермерів і вони, швидше за все, постраждають від спекуляцій.

3. Заохочування різноманіття виробництва та доходів

Вирощування кількох культур приносить значні вигоди для суспільства, які виходять далеко за межі господарства. Різноманіття сільськогосподарської продукції не тільки забезпечує збереження біорізноманіття, покращує стан ґрунтів та рослин, зменшує кількість шкідників, хвороб або екстремальних погодних явищ, а також забезпечує більшу винагороду фермерам та місцевому співтовариству через покращення харчування, створення робочих місць та отримання доходу. Коли існують інтегровані виробничі системи, фермери можуть утримувати свої сім'ї з інших джерел доходу у випадку втрати прибутку з основної діяльності.

Поєднання фермерської та іншої діяльності допомагає забезпечити дохідність сільських домогосподарств протягом нестабільного сезону чи внаслідок екстремальних кліматичних подій.

4. Побудова нових навичок виробників та розвиток їхніх можливостей

Спільне використання знань, створення потенціалу та інвестування в інноваційні технології є шляхом до утворення сталих систем харчування та сільського господарства. Але останні роки свідчать про значні зміни у поширенні знань. Технологічно орієнтовані системи поступово замінюються інтегрованими, орієнтованими на ринок та фермерів.

Сімейні фермери, сільські чоловіки та жінки, їхні організації все більше розглядаються як повноправні партнери в аналізі ситуації та ідентифікації проблем, а також у перерозподілі дослідницьких та консультаційних послуг.

У тенденції спостерігаються все більш плюралістичні системи розширення, в яких державний сектор, приватні компанії, організації громадянського суспільства та неурядові організації забезпечують знання фермерам.

Участь у сучасних ланцюжках доданої вартості, які торгують продукцією сільськогосподарського виробництва всередині держави або за кордоном, вимагає бізнес-орієнтованих підходів, які включають набір навичок управління господарством як на етапі виробництва, так і на етапі маркетингу.

5. Відновлення та покращення стану ґрунтів

Здоровий ґрунт дозволяє виробляти здорові продукти. Ґрунт забезпечує поживними речовинами рослини і тварини, виступаючи основою для кормів, палива, волокон, медичних виробів, а також багатьох інших екосистемних послуг. Критично важливим є постачання чистої води, запобігання опустелюванню та стійкості до повеней та посух, ґрунт являє собою найбільший басейн наземного органічного вуглецю, що пом'якшує зміну клімату через зменшення викидів парникових газів.

Проте сьогодні нестабільна практика землекористування та антропогенний вплив на ресурси досягають критичних меж. Погані методи ведення сільськогосподарства виснажують ґрунти швидше, ніж вони здатні відновлюватися. Постійне управління ґрунтом – дешевше, ніж реабілітація чи відновлення.

6. Захист та управління водними ресурсами

Здорове сільське господарство та поживна їжа залежать від чистої та прісної води. Вона має важливе значення для всіх аспектів соціального, економічного та екологічного розвитку - для забезпечення продовольчої безпеки, викоріювання бідності, сталості до природних та техногенних катастроф, одночасно відіграючи ключову роль в адаптації до кліматичних змін.

У сільському господарстві велика нестача вологи. На сільськогосподарські та тваринницькі господарства зараз припадає 70 % води у глобальному масштабі, а в деяких країнах, які розвиваються, – до 95 відсотків. Зростання витрат води для зрошення полів та утримання поголів'я худоби, ймовірно, збільшиться, оскільки глобальне зростання населення та економічний розвиток підвищують попит на продовольство.

Сьогодні водою часто неправильно розпоряджаються і її дедалі меншає. Якщо поточні схеми споживання продовжуватимуться, то до 2025 року дві третини населення світу будуть жити у країнах з недостатньою кількістю води. У багатьох місцях обмежуючим чинником виробництва є вода, а не земля.

Створення безпечної води для світу ототожнюється з безпечною питною водою, каналізацією та гігієною, сталим управлінням, розвитком водних ресурсів, захистом водних біологічних ресурсів, управлінням стічними водами та якістю води.

7. Збереження біорізноманіття та захист функцій екосистем

Біорізноманіття є невід'ємною частиною здоров'я екосистем, важливою для збільшення родючості і необхідною для підтримки життєдіяльності.

Збереження та використання широкого спектру ендемічного рослинного і тваринного різноманіття забезпечує пристосованість та сталість до кліматичних змін, захворювань, які виникають.

Залучення до екосистемних послуг зменшує потребу в зовнішніх ресурсах і підвищує ефективність.

Сьогодні, однак, багато чинників загрожує біорізноманіттю (зміна землекористування та деградація земель, забруднення навколишнього середовища, інвазійні чужорідні види, середовища існування, які деградують, зміна клімату та підкислення океану) зменшує кількість видів. Водночас, системи харчової промисловості втрачають своє різноманіття. Усього лише 30 сільськогосподарських культур сьогодні забезпечують 95 відсотків потреб у харчовій енергії людини, а лише п'ять з них - рис, пшениця, кукурудза, просо і сорго - забезпечують близько 60 відсотків. П'ять видів тварин - велика рогата худоба, вівці, кози, свині та курятина - забезпечують приблизно третину норми щоденного споживання протеїну.

Використання такої невеликої кількості видів підвищує вразливість систем сільського господарства та ставить під загрозу продовольчу безпеку і харчування. Упровадження біорізноманіття в сільському господарстві вимагає здійснення низки ініціатив, заснованих в Десятиріччя ООН (2011-2020 роки) з питань біорізноманіття, а також глобальних планів дій, прийнятих Комісією з генетичних ресурсів для харчових продуктів та сільського господарства.

8. Зниження споживання, заохочування до повторного використання й переробки та сприяння сталому споживанню

Щороку світ втрачає або викидає приблизно третину їжі, яку він виробляє. Загальна вартість витрат на продукти харчування становить 750 млрд. доларів США, приблизно ВВП Швейцарії (2011 рік). Втрати харчів та відходи впливають як на споживачів, так і на виробників, підвищуючи ціни на продукти харчування. Це стає загрозою продовольчій безпеки, витрачанням ресурсів, небезпекою для навколишнього середовища, надлишковим викидами парникових газів.

Усі в харчовому ланцюжку, можуть відігравати певну роль у зменшенні втрат, повторному використанні, переробці та сприяти більш сталим моделям споживання.

9. Посилення потенціалу та боротьба з нерівністю

Сільське населення є одним з найбільш маргіналізованих верств суспільства. Обмежений доступ до знань, інформації та ресурсів, організаційний потенціал та можливості ведення переговорів часто залишають їх погано підготовленими у використанні власних можливостей. Вони є світовими виробниками продуктів харчування та менеджерами природних ресурсів.

Отримання справедливої оплати за свою роботу, як складової у системі сталого харчування є центральним у подоланні нерівності та досягненні численних цілей програми 2030 року.

Усунення структурних труднощів та надання власникам малих і сімейних ферм засобів та можливостей

для створення сталих засобів до існування є ключовим фактором.

10. Сприяння безпечному праву на володіння

Сприяння безпечним правам володіння та доступу до землі є одним із найефективніших способів зменшення вразливості фермера, сприяє кращому та довгостроковому інвестуванню в їхні землі, збереження природних ресурсів та, як правило, сприяє більш продуктивним та стабільним практикам.

Законодавче регулювання землекористування, риболовлі, лісокористування та інших природних ресурсів є необхідним для запобігання надмірному вилову, вирубці та деградації лісів, виснаженню водонесних горизонтів та втраті якості ґрунтів.

Контроль за дотриманням прав власності дає більш справедливий доступ і допомагає зменшити конфлікти, які дедалі частіше стають причиною для занепокоєння землевласників

11. Використання інструменту соціального захисту для підвищення продуктивності та доходів

Соціальний захист відіграє ключову роль у скороченні бідності та голоду в сільській місцевості. Такі заходи як переказ грошових коштів та активів забезпечують ліквідність та фінансову безпеку для всіх бідних людей, надаючи їм засоби для інвестування у майбутнє.

Забезпечення базовим доходом допомагає послабити страхові та кредитні обмеження, дозволяючи бідним людям розпочати власний бізнес, займатися прибутковою діяльністю та, в решті решт, вирватися з циклу багаторічної бідності.

Виробники продуктів харчування, зокрема дрібні фермери та родинні фермери в країнах, що розвиваються, дуже вразливі до ризиків та шоків, включаючи хвороби, посуху, хвороби рослин і тварин, конфлікти та негативні наслідки зміни клімату. Внаслідок цього бідні сільські сім'ї можуть бути змушені продавати свої активи, переходять на менш ризиковане, але менш дохідне виробництво і вимагати від своїх дітей працювати.

12. Поліпшення та сприяння збалансованому харчуванню

Недоїдання у всіх його формах – недостатнє харчування, недоліки знежирених речовин, ожиріння тощо – призводять до неприйнятно високих економічних та соціальних витрат у всіх країнах.

Найчастіше вважається, що сільське господарство та виробництво продовольчих товарів забезпечують життєві потреби людей. Проте часто це не так.

Сільськогосподарська політика, яка зосереджується виключно на продуктивності, часто сприяє обмеженій кількості товарів, що, як правило, зменшує наявність різноманітної їжі, особливо в сільській місцевості, і призводить до погіршення харчового статусу людей.

Створення сільськогосподарської та харчової систем для підвищення якості харчування вимагає вживання заходів на всіх етапах харчового ланцюга з тим, щоб забезпечити споживачеві безпечні та пожив-

ні продукти цілий рік.

13. Запобігання та захист від криз і катастроф: підвищення сталості

Повторення криз та катастроф підриває зусилля держав зі скорочення бідності, голоду, недоїдання та досягнення сталого розвитку. Сільське господарство сильно страждає, приймаючи на себе приблизно чверть всіх збитків, спричинених стихійними лихами. Ці ситуації головним чином впливають на людей, які покладаються на сільське господарство, худобу, ліси або полювання, а це - близько третини населення світу.

Люди зі сталими засобами до існування здатні запобігати та зменшувати вплив стихійних лих на їхнє життя. Вони можуть краще протистояти пошкодженню, відновлюватися, адаптуватися, коли неможливо уникнути катастрофи.

Профілактика передбачає об'єднання кількох зацікавлених сторін: з державних установ, місцевих органів влади та інших.

14. Підготовка та реагування на шоки

Надзвичайні ситуації, в основному, стосуються дрібних виробників та сімейних фермерів. Коли криза вражає, вони втрачають не тільки врожай, але й при цьому обмежуються виробничі фонди. Вони більше не здатні забезпечувати себе та часто складають великі міграційні потоки.

У рамках зусиль зі зменшення ризику стихійних лих та зміцнення сталості уразливих груп населення треба мати можливість передбачати, реагувати та відновлюватися після потрясіння та криз. Це означає передачу інформації для запобігання небезпеки загрозам, таким як повені, шторми та посухи, які можуть зашкодити активам, знищити виробництво або забруднювати джерела води.

15. Акцент на адаптацію до змін клімату

Все більше зрозуміло, що цілі забезпечення продовольчої безпеки та сталого сільського господарства і вирішення проблем, пов'язаних зі зміною клімату, переплетені та потребують узгодженого вирішення.

Потужність сільськогосподарських секторів для реагування на зміну клімату має далекосяжні наслідки для засобів до існування більшості людей у багатьох країнах, які розвиваються, та національних економік.

Водночас сільське господарство також є значним джерелом викидів парникових газів. Завданнями Паризької угоди про зміну клімату є необхідність в тому, щоб сільське господарство та інші сектори землекористування були частиною кліматичного рішення.

Зміна клімату вже є реальністю для багатьох фермерів та виробників продуктів харчування у всьому світі.

Наслідки все більш нестабільних та екстремальних погодних явищ завдають шкоди інфраструктурі, знищують врожай, загрожують рибним запасам, знищують природні ресурси та загрожують безпеці видів.

Дослідження показують, що зміна клімату може призвести до збільшення цін на продукти харчування в Африці до 2030 року, коли вартість продуктів харчування найбідніших сімей становить понад 60 відсотків

загальних витрат.

Реакція на зміну клімату є пріоритетом сьогодні, а не завтра. Фермери, тваринники, рибалки та громади лісників залежать від дій, які нерозривно пов'язані з кліматом.

Для розвитку клімат-сталості вони потребують більшого доступу до технологій, ринків, інформації та кредитів для інвестицій, щоб адаптувати свої виробничі системи та практику.

16. Зміцнення сталості екосистем

Суперечності існують між сталістю екосистем та ростом виробництва сільськогосподарського продукту.

Інтенсифікація сільського господарства зазвичай досягається через спеціалізацію, що передбачає великомасштабне виробництво одиничних культур (монокультур) або інтенсивне тваринництво. Проте існує все більша кількість доказів того, що екосистемні послуги, які надаються монокультурою, не в змозі компенсувати великі витрати на ресурси та забруднення екосистеми. Інтенсифікація напружує систему особливо там, де ресурсна база невелика, як у випадку з дрібними власниками.

І навпаки, чим більше елементів, інтегрованих у систему фермерства, тим пластичнішою вона стає, тим більше надаються екосистемні послуги. Інтегровані системи, які включають сівозміни, тваринництво, агролісомеліорації, продемонстрували свою здатність справлятися з кліматичними змінами для забезпечення безпеки продуктів харчування та засобів до існування.

17. Посилення діалогу та координації

Інтегрований та трансформаційний характер програми 2030 року вимагає політики, яка систематично розглядає міжгалузеві зв'язки та підтримує міжгалузеві комунікації і співпрацю. Зокрема, харчовій та сільськогосподарській галузям необхідно застосовувати інтегрований підхід до сталості, який включає аналіз відповідних галузевих політик, картографування, аналіз синергії та компромісів між економічною, соціальною та екологічною сферами, оцінку стану життєздатності систем виробництва продовольчих товарів та сільського господарства, виявлення ключових питань.

18. Зміцнення інноваційних систем

Найважливішим чинником для більшості, якщо не для всіх ЦСР, є інновації. Це головна рушійна сила сільськогосподарських і сільських перетворень. Інновації стосуються не лише технологій та практик, таких як покращення сортів сільськогосподарських культур, агроекологічних практик, біотехнологій та фінансових інструментів, а також організаційних форм, таких як державно-приватні партнерства та фермерські кооперативи.

Незважаючи на прогрес, багато людей залишаються виключеними з переваг соціальних та технічних змін. Люди, непропорційно бідні та позбавлені добробуту, здебільшого живуть у сільській місцевості. Щоб виправити це, уряди та партнери повинні заохочувати інновації, які вигідні для дрібних фермерів, вирішувати такі питання як підвищення стабільності та сталості,

підвищення доходів та зменшення ризиків, включаючи створення нових ринкових можливостей, заохочення диверсифікації, зменшення виснаження та деградації природних ресурсів.

19. Адаптація та покращення інвестицій і фінансування

Підтримка політики, яка сприяє перетворенню сільських територій, передбачає виявлення того, як інвестиції в сталі системи виробництва продуктів харчування та сільськогосподарського виробництва можуть істотно сприяти розширенню національних цілей.

Досвід багатьох країн показує, що державні інвестиції в сільськогосподарські дослідження та розробки, освіта та доступ до інформації для виробників і сільської інфраструктури дають значно більшу дохідність, ніж інші витрати, такі як субсидії на виробництво.

Вже зараз виробники, включаючи дрібних власників, є головними інвесторами в сільське господарство, незважаючи на те, що дрібні власники часто стикаються з особливими обмеженнями, включаючи бідність, брак або недосконалість ринку земельних відносин, поганий доступ до ринків та фінансових послуг.

Забезпечення рівних умов між дрібними та великими інвесторами є важливим для справедливості та економічної ефективності.

20. Зміцнення сприятливого середовища та реформування інституційної структури

Зміна інституційного потенціалу надання сільських послуг збільшить різноманіття суб'єктів з боку приватного сектора, організацій-виробників і громадянського суспільства. Це передбачає зміну ролі держави від єдиного постачальника послуг до регулятора, координатора та посередника.

Різноманітність постачальників послуг, знань та навичок, які вони приносять, має вирішальне значення для того, щоб дозволити виробникам підвищити продуктивність, управляти наявними ресурсами, ефективно працювати на фермах, а також отримувати доступ та реагувати на ширші ринки.

Висновки.

Україна вже розробила низку рекомендацій для сталості розвитку сільського господарства та сільських територій (Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна»):

- Підвищити інвестиційну привабливість сільськогосподарського сектора (завершенням процесу ство-

рення цивілізованого ринку сільськогосподарських угідь).

■ Стимулювати створення невеликих ферм (до 50 гектарів), зокрема сімейних господарств, удосконаленням правової бази та забезпеченням благополучної економічної та соціальної обстановки для своєї діяльності.

■ Забезпечити технічну модернізацію сільськогосподарської та харчової промисловості, покращити енергетику, ефективність та впровадження енергоощадних заходів.

■ Забезпечити зростання експорту харчових продуктів з високою доданою вартістю, включаючи приведення українського законодавства до сільськогосподарських вимог ЄС та забезпечення комплексного впровадження постійних процедур НАССР на підприємствах харчової та переробної промисловості.

■ Створити ефективну систему сертифікації як чіткий механізм регулювання ринку органічних продуктів та сировини.

■ Забезпечити стабільність, передбачуваність та прозорість державної підтримки аграрного сектора через запровадження середньострокового бюджетного плану та надання фінансової підтримки з виробництва сільськогосподарської продукції щонайменше на 1% валової продукції сільського господарства. Державні кошти повинні спочатку спрямовувати на пріоритетне фінансування інноваційних інвестиційних проектів та стимулювати розвиток малого бізнесу.

■ Розробити та впровадити цільову програму підтримки харчування для найбільш уразливих груп.

■ Запустити програму "Шкільне молоко", "Овочевий мікс" та "Шкільний обід", щоб забезпечити дітей різних вікових груп щоденним доступом до мінімального раціону та забезпечити третину їх щоденних калорій

■ Провести інформаційні кампанії щодо пропаганди здорового харчування, особливо в дошкільних та шкільних установах.

■ Обмежувати надмірну нестабільність цін на продукти харчування та забезпечити належне функціонування харчових ринків, зокрема шляхом зменшення ринкових ризиків шляхом диверсифікації інструментів сільськогосподарського ринку (страхування, фонди безпеки, торгівля на умовах прямих торгів, торгівля зацікавленими сторонами, електронна торгівля тощо).

Перелік посилань

<http://www.fao.org/3/a-i6492e.pdf>
<http://www.openforis.org/tools/collect-earth.html>
<https://www.wocat.net/en/>
<http://www.nuscommunity.org/about-us/the-nus-community/>
<http://www.fao.org/sustainable-food-value-chains/what-is-it>
<http://www.fao.org/climatechange/epic/en/>
<http://www.livestockdialogue.org/>
https://farmingfirst.org/sdg-toolkit#section_1
<https://www.unenvironment.org/explore-topics/ecosystems>
<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku->

[tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku](http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku)

http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

<https://unfccc.int/topics/land-use/the-big-picture/introduction-to-land-use>

Аннотация. *Статья посвящена анализу современного состояния и будущего развития сельскохозяйственной и пищевой промышленности с учетом принципов устойчивости. Климатические изменения, стремительный рост населения планеты, сокращение природных ресурсов, техногенные экологические катастрофы призывают все государства мира и каждую отдельно взятую личность изменить отношение и принять ряд шагов на приостановление разрушающих последствий развития цивилизации. Организация Объединенных Наций разработала 17 Целей устойчивого развития, имеющих главной целью дать возможность наращивать экономический рост, социальное развитие и сохранение природных ресурсов для будущих поколений. Освещены современные рекомендации Всемирной Продовольственной Организации ФАО ООН по внедрению в сельском хозяйстве и сельских территориях принципа постоянства. Приведены шаги Украины в этом направлении.*

Summary. *The article is devoted to the view on the present state and future development of the agricultural and food industry, account to the principles of sustainability. Climate change, the rapid growth of the population, the reduction of natural resources, and man-made ecological disasters call on all states of the world and each individual person to change their attitude and take a steps to stop the devastating effects of civilization. The United Nations has developed 17 Sustainable Development Goals, which have the main goal of enabling economic growth, social development and the preservation of natural resources for future generations. Present the modern recommendations of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) on the implementation of the principle of sustainability in agriculture and rural landscape. The steps of Ukraine in this direction are presented.*

Стаття надійшла до редакції 8 жовтня 2018 р.